

ביאורים

הרמב"ם מגיב בדברים אלו על שתי ידיעות שנמסרו לו: הידיעה על גזרת השמד - מלך תימן ציווה להכריח את יהודי תימן לעבור על דתם, והידיעה על יהודים שנחלשו באמונתם וויתרו על דתם.

בכל האיגרת, ובפרט במה שכותב כאן הרמב"ם, אנו למדים עד כמה צריך אדם להשתתף בצער הרבים, כמו הרמב"ם עצמו - אנו רואים במוחש את דאגתו והשתתפותו בצער עם ישראל בצרות שעוברות עליהם בכל העולם: "ששעה זו השמועה גוינו, והבהילה כל קהלותינו. ובאמת זו היא שמועה רעה, כל שומעה תצלינה שתי אוניו. חרדו לבותינו, ונבוכו רעיונינו. וחקלשו כחותינו".

אך בד בבד עם ההשתתפות והזהדהות בצערם הגדול, הרמב"ם 'זורע' בתגובתו גם נקודות אור בהראותו שכל התקופות הקשות האלו כבר נובאו מאת ה', ואין הן מעידות על עזיבת ה' את ישראל חלילה. לא עוד אלא שחז"ל מלמדים אותנו שאין תקופות קשות אלה אלא חבלי משיח - כמו חבלי הלידה שמובילים אל הלידה, כך גם הצרות מובילות לגאולת ישראל.

גם התהליך הקורה בתוך עם ישראל - כלומר בירור האמונה הפנימי, שאף הוביל לצערנו לעזיבתם של קומץ אנשים את הדת ולספקות באמונה אצל חלק מאלו שנשארו בדת - נובא כבר ונאמר לנו בספר דניאל: "יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים, והרשיעו רשעים ולא יבינו כל רשעים, והמשפלים יבינו" [דניאל יב, י]. גם אצל המשכילים, שעמדו בתחילה במבחן, ימשיך מבחן האמונה, וחלקם יכשלו, אבל כל זה רק תהליך המוביל להתחזקות עם ישראל באמונתו. אחרי התהליך הזה יבנו ישראל ויבססו בעצמם את אמונתם, ויבררו לעצמם שדווקא אמונתם היא הנכונה והצודקת, והיא זו שבסוף תגבר - "ולא יזך רק המעט".

הרחבות

• הגאולה העתידה וחבלי המשיח

ולא יזך רק המעט. הרמב"ם מתאר את חבלי המשיח כבירור ארוך וקשה. מדוע הבירור צריך להיות כה קשה, האם לא עדיף שהקב"ה יאיר לנו את הדרך, ונזכה לאמונה שלמה וגאולה?

כתוב במדרש ילקוט שמעוני: "בעולם הזה - הקדוש ברוך הוא מחזר על ישראל שיעשו רצונו ויחזרו בתשובה, אבל לעתיד לבוא ישראל מחזרים על הקדוש ברוך הוא שיעשו רצונו, שנאמר: 'נקבה תסובב גבר' [ירמיהו לא, כא]" - הגאולה השלמה תלויה במעשינו, ובעזרת הדבקות בה' הגאולה תגיע.

כך כותב המהר"ל: "כי באחרית הימים ישובו אל ה' ויבקשו אותו, כי אז יתדבקו ישראל העלול בעלה, לא העלה בעלול... ואז תמצא שאי אפשר שיהיה בטול אל החבור הזה" [נצח ישראל מז]. לעתיד לבוא ישראל (=העלול) ירצו להתקרב אל ה' (=העילה) מצד עצמם, והרצון לא יהיה רק מצד ה'. נמצא שחלק מרכזי בגאולה העתידה הוא האהבה והדבקות בה'. זו הסיבה שהגאולה כרוכה בקשיים ולא מגיעה מהמוכן - יצירת הדבקות בה' דורשת עבודה רבה מצדנו, ואינה יכולה לבוא רק מצד ה'.

השמד במורח
ובמערב

(א) אָמַנְם מִה שְׁזַכְרְתֶּם מֵעַתָּה זֶה הַמוֹשֵׁל בְּאַרְץ תִּימָן, אֲשֶׁר גָּזַר שְׂמֹד עַל יִשְׂרָאֵל, וְהִכְרִיחַ כָּל אָנָשִׁי מִקּוֹמוֹת מְשֻׁלְתָּו לְצִאֵת מִן הַדָּת, כְּאֲשֶׁר עָשָׂה הַכְּנַעֲנִי בְּאַרְץ הַמְּעַרְב - שְׂסֻעָה זוֹ הַשְּׂמוּעָה גְּוִינִי, וְהִבְהִילָה כָּל קְהֵלוֹתֵינוּ. וּבְאֵמֶת זוֹ הִיא שְׂמוּעָה רְעוּה, כָּל שׁוֹמְעָה תִצְלִינָה שְׂתִי אֲזִינִי. חֲרָדוּ לְבוֹתֵינוּ, וְנִבְּוִכוּ רַעֲיוֹנֵינוּ, וְחָלְשׁוּ כַחוֹתֵינוּ, לְצָרוֹת הַשְּׂמֹד הַעֲצוּמוֹת אֲשֶׁר נִגְזַר עֲלֵינוּ בְּשִׁתֵּי קִצּוֹת הָעוֹלָם, מְזַרְח וּמְעַרְב, וַיְהִי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ, אֵלֶּה מְזָה וְאֵלֶּה מְזָה. וְעַל פִּיּוֹצָא בְּזָה הַזְּמָן הַמְּבִהִיל, הַקְּשָׁה, אָמַר הַנְּבִיא, מֵעַתִּיר בְּעַדְנוּ, מֵתַפְּלַל בְּעִבְרוֹנוּ: "ה' אֱלֹהִים חֲדַל נָא, מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קִטְן הוּא" (עמוס ז, ה). וְזֶהוּ עֲנִין שְׁלֵא יִמְעַט בְּעֵינֵי הַמְּאֻמֵּין בַּה' וּבְתוֹרָתוֹ וּבְמִשְׁחָ נְאֻמָּן בֵּיתוֹ, וְאִין סַפֵּק שְׂאֵלוֹ הֵם חֲבִלֵי מְשִׁיחַ אֲשֶׁר הִיוּ הַחֲכָמִים מֵתַפְּלָלִים לַה' שְׁלֵא לְרְאוֹתָם, וְהַנְּבִיאִים הִיוּ חֲרָדִים בְּדַמּוֹתָם אוֹתָם, כְּמוֹ שְׂאֵמֹר יִשְׁעִיחַ כְּאֲשֶׁר תֵּאָרֵם: "תַּעֲה לִבִּי פְלִצּוֹת בַּעֲתָתִי, אֵת נִשְׁף חֲשָׁקִי שָׁם לִי לְחֲרָדָה" (ישעיה כא, ט), וְקָרָא ה' בְּסִפְרוֹ אוֹי לְמִי שְׂיִרְאֵם, וְאָמַר: "אוֹי מִי יִחִיָּה מִשְׁמֹנוֹ אֵל" (במדבר כד, כג).

התקיימות חזון
דניאל

וְאֲשֶׁר זָכַרְתָּ מֵהַתְּבַלְבֵּל קִצַּת אָנָשִׁים, וְסוֹר לִבְבָם וְהַתְּמוּטֵט אָמוּנָתָם, וְקִצַּתָּם לֹא סָרָה אָמוּנָתָם וְלֹא מְעַדוּ רַגְלֵיהֶם - זֶה דְּבַר כְּבֵר קְדָמָה הַהוֹדְעָה בּוֹ, וּבְאֵר לָנוּ הָאֲדוֹן דְּנִיּאֵל מַה שְׁהוֹדִיעוּ ה', כִּי כְּשִׂיֵאָרֵךְ גְּלוּתֵנוּ וְנִתְמַיְדוּ הַצָּרוֹת עֲלֵינוּ, יִתְמוּטְטוּ רַבִּים מִן הַדָּת, וְיִכְנַס בְּלִבָּם סַפֵּק, וְיִתְעוּ, בְּגִלְל מַה שְׂיִרְאוּהוּ מִחֻלְשָׁתָנוּ, וְתִגְבַּרְתָּ הַקְּמִים עֲלֵינוּ וּמְשַׁלֵּם בְּנוּ, וְקִצַּת אָנָשִׁים לֹא יִסְפְּקוּ, וְלֹא תִפְסַד אָמוּנָתָם. אָמַר: "יִתְבָּרְרוּ וְיִתְלַבְּנוּ וְיִצְרְפוּ רַבִּים, וְהִרְשִׁיעוּ רְשָׁעִים וְלֹא יִבִּינוּ כָּל רְשָׁעִים, וְהַמְּשַׁכְּלִים יִבִּינוּ" (דניאל יב, ט). אַחַר כֵּן בְּאֵר לָנוּ, שְׂאֵפְלוֹ הַמְּשַׁכְּלִים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ כְּנֶגֶד הַצָּרוֹת וְיִשְׁאַרוּ עַל אָמוּנָתָם בַּה' וּבְמִשְׁחָ עֵבְדוֹ, יַעֲבְרוּ עֲלֵיהֶם עֲנִינִים יוֹתֵר קְשִׁים וְרַעִים מֵאוֹתָם אֲשֶׁר עָמְדוּ כְּנֶגְדָם, עַד שְׂיִכְנַס אֵז בְּלִב קִצַּתָּם סַפֵּק וְיִתְעוּ, וְלֹא יִזְךְ רַק הַמְּעַט, וְהוּא אָמַר: "וּמִן הַמְּשַׁכְּלִים יִפְשְׁלוּ" וְגו' (שם יא, לה).

שְׂסֻעָה - קרעה. תִצְלִינָה - תרעדה. בְּתוֹךְ - באמצע. יִסְפְּקוּ - יסתפקו. יִזְךְ - יישארו נקיים וזכים בלא ספקות.

